

HIIU VALLA ARENGUKAVA
2014–2023

Kärdla 2016

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Üldandmed	5
3. Visioon	6
4. Haridus ja noorsootöö	6
4.1. Alusharidus	
4.2. Põhi- ja gümnaasiumiharidus	
4.3. Noorsootöö	
5. Sotsiaalhoolekanne ja tervishoid	8
6. Kultuur, sport ja vaba aeg	9
7. Majandus, arendus ja planeerimine	11
8. Turism ja mainekujundus	13
9. Taristud ja keskkond	15
10. Valitsemine ja kodanikuühiskond	17
11. Eelarvestrateegia	19
Arengukava lisad	27
Lisa 1 Hiiu valla terviseprofiil 2015-2023	
Lisa 2 SWOT seisuga 2014 a	
Lisa 3 Olemasolev olukord seisuga 2015 a	
Lisa 4 Tegevuskava aastateks 2015 - 2019	
Lisa 5 Arengukava tegevuste seirearuanne 2014-2015 a	
Lisa 6 Arengukava tööühmade osalejad 2015 a	

1. SISSEJUHATUS

Hiiu vald moodustati 30. oktoobril 2013.a Kärdla linna ja Kõrgessaare valla ühinemisega ning on nende õigusjärglane.

Hiiu valla arengu kavandamisel perioodiks 2014–2023 on arvesse võetud kahe omavalitsuse ühinemisel seatud eesmärgid:

- Hiiu vald on moodustanud sotsiaalse, majandusliku, kultuurilise ja administratiivse terviku, mis läbi kasutatakse ära olemasolevad arengupotentsiaalid ja võimalused nii tömbekeskuste kui kogu piirkonna jätkusuutlikuks arendamiseks ja konkurentsivõime kasvaks.
- Kõigile Hiiu valla elanikele on tagatud avalike teenuste optimaalne ja kvaliteetne kättesaadavus. Elanikele on antud võimalus osaleda valla kui terviku toimimise ja arendamise jaoks oluliste küsimuste otsustamisel ning tarbida osutatavaid teenuseid.
- Hiiu vald on võimaldanud ja toetanud piirkondade kui terviku tasakaalustatud arengut. Parema majandussituatsiooni ja arenguperspektiivi tagamiseks on Hiiu valla arenguprotsesside juhtimise majanduslik, poliitiline ja üldine haldussuutlikkus tugevnenud. Valla juhtimisstruktuur on ajakohastatud ja majanduslik potentsiaal projektipõhiste taotluste esitamisel kaasfinantseerimiste saamiseks paranenud. Ettevõtlusele on loodud soodne arengukeskkond.
- Hiiu vald on arendanud veelgi paremini koostööd nii Hiiu valla siseselt kui ka teiste omavalitsustega.

Hiiu valla arengukava 2014–2023 koostamise eesmärgiks on seada vallale ühtsed arenguprioriteedid, tagada kestlik ja tasakaalustatud areng. Arengukava koostamisel on arvestatud senikehtinud Kärdla linna ning Kõrgessaare valla arengukavades planeeritud.

Hiiu valla tegevuse põhisuundadeks on elukvaliteedi parandamine, infrastruktuuri säilitamine ja arendamine ning kõigile omavalitsusüksuse elanikele avalike teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamine.

Arengukava tegevused on suunatud elanike saarelt lahkumise peatamiseks ning perspektiivis Hiiu valla elanike arvu suurendamiseks, seda eelkõige noorte perede näol.

Arengukava tegevuste kavandamisel on lähtutud Hiiumaa Arengustrateegias 2020+ ning Kõrgessaare valla ja Kärdla linna ühinemislepingus kokkulepitust.

Sarnaselt Hiiumaa arengustrateegia 2020+ tulevikutsenaariumitele on vallale olulised:

1. sisekeskkond, kus ühiskond muutub avatuks ja modernseks; sotsiaal-majanduslikus arengus on kesksel kohal elukvaliteet, isiku valikuvabadus; tähtsal kohal on eneseteostus, iseseisev materiaalne toimetulek, eneseväljendus, elamuslikkus ja loovus, mida saadab koostöövaimus ja -valmidus ning rahvusvahelistumine;
2. majanduskeskkond, st suundumus sotsiaalsele turumajandusele ja partnerlusele riigiga, et liikuda kestliku arengu suunas ning vältida saare ääremaastumist.

Arengukavas on valdkonniti välja toodud **peamised tegevussuunad ja üldised põhimõtted** ning nimetatud **olulisemad arendusobjektid**. Detailsem kirjeldus on valdkondade arengukavades, mis samal perioodil koostatakse või kaasajastatakse. Nimistu on arengukavas. Arengukava koostamiseks moodustati Hiiu Vallavolikogu 15.oktoober2015 otsusega nr 197 juhtrühm koosseisus Aili Küttim , Tiit Harjak , Margit Kagadze , Inge Talts ja Jaanus Berkmann.

Arengukava uude redaktsiooni on sisse viidud 24. märtsil 2016 aastal toimunud arenguseminari ettepanekud, kus töörühmades juhtisid arutelusid Margit Kagadze, Kairi Priit, Tiit Harjak ja Aili Küttim.

2. ÜLDANDMED

Valla territooriumi pindala on 384 km², mis moodustab 38,45% Hiiu maakonna territooriumist. Valla keskus, ning ühtlasi maakonnakeskus, on Kärdla linn. Hiiu valla elanike paremaks teenindamiseks on moodustatud piirkondlikud teeninduspunktid Kõrgessaares ja Kõpus.

Vald paikneb Hiiumaa põhja- ja lääneosas ning piirneb Läänemerega; Pühalepa, Käina ja Emmaste vallaga.

Kehtiva Eesti Vabariigi haldusjaotuse järgi asub valla territooriumil vallasisene linn Kärdla, Kõrgessaare alevik ja 58 küla (Heigi, Heiste, Heistesoo, Hirmuste, Hüti, Isabella, Jõeranna, Jõesuu, Kalana, Kaleste, Kanapeeksi, Kauste, Kidaste, Kiduspe, Kiivera, Kodeste, Koidma, Kopa, Kurisu, Kõpu, Laasi, Lauka, Lehtma, Leigri, Lilbi, Luidja, Malvaste, Mangu, Mardihansu, Meelste, Metsaküla, Mudaste, Mägipe, Napi, Nõmme, Ogandi, Ojaküla, Otste, Palli, Paope, Pihla, Poama, Puski, Reigi, Risti, Rootsi, Sigala, Suurepsi, Suureranna, Sülluste, Tahkuna, Tammistu, Tiharu, Viita, Viitasoo, Vilima, Villamaa, Ülendi).

Hiiu valla elanike arv 01.07.2016 seisuga oli 4638. Külapiirkondadest on tihedamalt asustatud Kõrgessaare, Lauka, Kalana ja Luidja piirkond, hõredamalt Kõpu ja Tahkuna poolsaar ning Hüti–Leigri piirkond. Valla asulatevaheline kaugus on keskmiselt 4 km. Hõreasustatus on tingitud suurte metsamassiivide paiknemisest valla territooriumil (76% territooriumist on metsade all). Külade territoriaalne jaotus regiooniti on äärmiselt ebaühtlane, see teeb keeruliseks valla kõigi piirkondade ühtlase haldamise ja arengu.

Praegune tendents on elanikkonna arvu vähenemine ja vananemine.

Demograafiline struktuur:

	lapsed	Osatähtsus elanike üldarvust %	lapsed	tööealised	eakad	Eakate % elanikest	Rahvaarv kokku	Tööealiste suhe eakatega
	0–6		7–18					
1.01.2016	237	5,1	502	2905	1004	21,6	4648	2,8
1.01.2015	252	5,3	517	3052	936	19,7	4757	3,3
1.01.2014	262	5,4	524	3139	910	18,8	4835	3,4

Allikas: Rahandusministeerium

3. VISIOON

Hiiu vald on piirkondlikke eripärasusi arvestav, uuendusmeelsust ning innovaatsilisust toetav, mitmekesise ning atraktiivse majandustegevusega, omalaadsete traditsioonidega, loodussõbralik ning turvaline elamis- ja külastuspiirkond.

4. HARIDUS JA NOORSOOTOÖ

Eesmärgid

- Säilinud on jätkusuutlik haridusvõrgustik;
- Välja on töötatud valla lastele hariduse ja huvihariduse kättesaadavuse tagamiseks sobilik transpordikorraldus, võimalusel on ühildatud erinevad liinid;
- Huvikoolid, noorsootöö asutused ja üldhariduskoolid on arvestanud üksteise õppe- ja tegevuskavadega iga lapse arenguks parima lahenduse leidmiseks;
- Toimub laste hariduslike erivajaduste varajane märkamine ja sekkumine ning igapäevase piisava toe pakkumine vastavalt hariduslikele erivajadustele (sh andekad), et noored saaksid teha teadlikke karjäärivalikuid;
- Toimub pidev info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kaasajastamine, toetatakse uuenduslike õppemeetodite kasutuselevõttu;
- Nii huvi- kui üldhariduskooli õpetajate täiendkoolituseks on olemas eelarvelised vahendid.

4.1. Alusharidus

Tegevused

- Alushariduslike tegevuste jätkamine, et tagada vallas registreeritud lastele lasteaiakoht ning anda kvaliteetset alusharidust, arvestades laste erivajadusi;
- Laste päevahoiu, beebikoolide, mängutubade ja -väljakute ning parema vanemahariduse toetamine läbi kolmanda või erasektori.

Arendusobjektid

- Lasteaia Kalda maja hoone elektrisüsteemi kaasajastamine (2016);
- Lasteaia Vabrikuväljak 2a asuva hoone paremaks avalikuks sihtotstarbeks pikaajalisele rendile andmine (2016);
- Lasteaia Kalda maja ja Vigri maja õuealade mänguatraktsioonide uuendamine (2016+);
- Lasteaia Kalda maja hoone rekonstrueerimine (2017+).

Valdkondlikud arengukavad

- Hiiu valla lasteaia arengukava 2016 – 2019 (2015).

4.2. Põhi- ja gümnaasiumiharidus

Tegevused

- Kvaliteetse põhihariduse tagamine õpilastele võimalikult kodu lähedal. Õppetöö taseme ühtlustamine ja paindlike õppevõimaluste tagamine vastavalt kogukonna vajadustele;
- Tagada koolikohustuse täitmine ja kolmes kooliastmes põhihariduse andmine Kõpus, Laukal ja Kärddlas;
- Majandus- ja ettevõtlusõppe juurutamise toetamine õppekavadesse;
- Tugispetsialistide teenuste pakkumine lastele võimalikult kodu lähedal;
- Atraktiivse õppekeskkonna ja kompetentsikeskuse jätkuv välja arendamine erivajadustega lastele Kõpu õppekohas lisaks tavapärasele õppele;
- Kõpu õppekoha teenuste laiendamine ning kompleksi kujundamine multifunktsionaalseks ning atraktiivseks teadmus- ja külustuskeskuseks, s.t. loodus-, kultuuri- ja loomikeskuseks, kus toimuvad eriõppeprogramme ja -tegevusi pakkuvad noortelaagrid, suveülikoolide eriprojektid jms nii hiidlastele kui külalistele;
- Õpilastele toimetuleku- ja hooldusõppe tagamine Kärddla linnas;
- Õpilastele kvaliteetse gümnaasiumihariduse ja soovitud haridusvalikute tagamine 1. septembril 2016 alustava Hiiumaa Gümnaasiumi baasil;
- Õppetipendiumite maksmise jätkamine;
- Kärddla ÜG põhikooliastme ümberkujundamine Kärddla Põhikooliks õppekohtadega Kärddlas ja Kõpus. Õppetöö algus Kärddla Põhikoolis 01.09.2016, kavandatud muudatuste elluviimiseks kehtestab vallavalitsus Kärddla Ühisgümnaasiumi ümberkujundamise kava 2015/2016 õppeaastaks;
- Lauka Põhikool jätkab 1. septembril 2016 iseseisva põhikoolina. Põhikoolidega seonduvad muudatused selguvad koos Hiiu valla põhihariduse valdkondliku arengukava loomisega.

Arendusobjektid

- Atraktiivse õppekeskkonna ja kompetentsikeskuse välja arendamine erivajadustega lastele Kõpu õppekohas lisaks tavapärasele õppele (2016+);
- Kõpu õppekoha teenuste laiendamine ning kompleksi kujundamine multifunktsionaalseks ning atraktiivseks teadmus- ja külustuskeskuseks (2016+);
- Kärddla Põhikooli hoone õpikeskkonna parendamine seoses Hiiumaa riigigümnaasiumi ehitamisega (2016+);
- Kärddla ja Lauka Põhikooli info- ja kommunikatsioonivahendite uuendamine (2017+);
- Kärddla Põhikooli söökla seadmete uuendamine (2017+);
- Koolide tööõpetuse ruumide puru- ja tolmuärasuste väljaehitamine koos ventilatsioonisüsteemi kaasajastamisega (2018+);
- Koolide staadionite rekonstrueerimine, sh Kärddla staadionikatte uuendamine (2018+).

Valdkondlikud arengukavad

- Kärddla Ühisgümnaasiumi ümberkujundamise kava 2015-2016 (2015);

- Hiiu valla põhihariduse valdkondlik arengukava 2016 – 2019 (2016);
- Lauka Põhikooli arengukava 2016 – 2020 (2016);
- Kärdla Põhikooli arengukava 2016 – 2020 (2016).

4.3. Noorsootöö

Tegevused

- Haridusasutuste töös noorsootöö laiendamine, noorsootöötajate töö tulemuslikkuse suurendamine ning kolmanda sektori senisest suurem noorsootöö korraldamise kaasamine;
- Noorsootöös noorte huvi ja osaluse suurendamine valla noorsootöö sisu kujundamisel ja tegevuste läbiviimisel;
- Noorsootöötajate vahelise, samuti noorsootöötajate, lapsevanemate, ettevõtjate ja kohalike omavalitsuste vahelise koostöö sujumine;
- Läbi toimiva koostöövõrgustiku noorte riskikäitumise ennetamine ning vähendamine, kasutades selleks kaasaegseid, tõhusaid meetodeid;
- Noortevolikogu töö käivitamise ja toimimise eelduste tagamine.

Arendusobjektid

- Noortekeskuse Kõrgessaare tegevuskoha laiendamine tegevusruumidega Tööstuse tee 16a hoone I korrusel vabanevatesse ruumidesse ja ruumide kaasajastamine (2016);
- Pärast Kärdlas sotsiaalkeskuse valmimist Vabaduse 47 hoone rekonstrueerimine noortekeskusele sobivaks (2017+).

Valdkondlikud arengukavad

- Hiiumaa Noorsootöö Keskuse arengukava 2016 – 2021(2016).

5. SOTSIAALHOOLEKANNE JA TERVISHOID

Eesmärgid

- Tagatud on vajaduspõhine ja kvaliteetne sotsiaalhoolekanne igale vallaelanikule võimalikult kodu lähedal.

Tegevused

- Multifunktsionaalse sotsiaalkeskuse ehitamine Kärdlasse Pargi 3, kus osutatakse olemasolevaid ja uusi sotsiaalteenuseid (ööpäevaringne erihoolekandeteenus, eakate päevahoiuteenus jne) erinevatele kliendirühmadele. Võimaluste loomine sotsiaalse ettevõtlusega tegelemiseks;
- Pärast Hiiu Valla Sotsiaalkeskuse valmimist Kõrgessaare mnt 2 Kärdlas võõrandamine ning vabanevasse Vabaduse 47 hoonesse noorsootöö keskuse Kärdla noortemaja tegevuse üleviimine;
- Kogukonnas elamise teenuse väljaarendamine eelistatult Kõpus;
- Ööpäevaringse erihoolekande- ja lapsehoiuteenuse väljaarendamine;

- Varjupaigateenuse väljaarendamine;
- Eakate päevahoiu teenuse väljaarendamine;
- Rahvatervise alase tegevuse laiendamine ja terviseprofiilides kavandatud meetmete elluviimine; elanike terviseteadlikkuse suurendamine ja elanike riskikäitumise vähendamine;
- Kvaliteetsete tervishoiu- ning perearstiteenuste elanikele kättesaadavusele kaasa aitamine;
- Ühtse perearstikeskuse loomise toetamine;
- Läbirääkimiste jätkamine Kärdla perearstikeskusega, et Kõrgessaares toimuks pereõe vastuvõtt. Arsti/õe kabineti asukohaks sobib ka Kõrgessaares, Kõpu 8;
- SA Hiiumaa Haiglaga aktiivse koostöö tegemine hooldekodu rajamiseks;
- EQUASS Assurance kvaliteetsüsteemi kaudu sotsiaalteenuste hindamine;
- Kõrgessaare piirkonna inimestele on läbimõeldud transpordilogista, et kvaliteetne arstiabi oleks kättesaadav, vajadusel lisasõiduvahendi ja juhi rakendamine valla poolt.

Arendusobjektid

- Hiiu Valla Sotsiaalkeskuse Kõrgessaare päevakeskuse ruumide rekonstrueerimine Kõrgessaares Kõpu tee 8 (2016+);
- Kärdlasse sotsiaalkeskuse ehitamine (2017+).

Valdkondlikud arengukavad

- Hiiu Valla Sotsiaalkeskuse arengukava 2016 – 2020 (2016).

6. KULTUUR, SPORT JA VABA AEG

Eesmärgid

Hiiu vallas on piirkondlikku eripära arvestavad huvi-, kultuuri-, spordi- ja vaba aja tegevuse võimalused.

Tegevused

- Huvikoolide ja huviringide tegevuse jätkamine ning nende teenuste kättesaadavuse tagamine Hiiu valla elanikele;
- Õpilastele huvihariduse valikute pakkumine üldhariduskooli lahutamatu osana; õpilaste aja ja õpetajate oskuste efektiivne kasutamine huvi- ja üldhariduse õppekavade integreerimisel;
- Infotehnoloogiliste vahendite kasutuselevõtu laiendamine valla kultuuriasutustes ning töötajatele sellekohase täiendkoolituse pakkumine;
- vallas asuvate avalike esinemispaikade olukorra kaardistamine ja kava välja töötamine nende korda tegemiseks;
- Rudolf Tobiase nimelise Kärdla Muusikakooli tehnilise baasi uuendamine ja parimate võimalike ruumilahenduste leidmine koostöös Kärdla Põhikooliga;
- Kohaliku kultuuripärandi, traditsioonide ja looduse väärtustamine;
- Kultuuripärandi aktiivne tutvustamine erinevas eas inimestele sündmuste, näituste, töötubade ja seminaride vahendusel;

- Hiiumaa Kunstide Kooli loomise toetamine Hiiumaa huvihariduse korraldamiseks;
- Vaba-aja veetmise võimaluste mitmekesistamine, tegevuste laiendamine valla eri piirkondades ning munitsipaalhoonete kasutamise tõhustamine huviringides osalejate arvu suurendamiseks;
- Kolmanda sektori toetamine elanike sisukaks vaba-aja korraldamiseks;
- Kultuurikollektiivide ja huvi- ning spordiklubide tegevuste toetamine vallaelarvest ühtlustatud alustel;
- Uute ning traditsiooniliste kultuuri- ja spordisündmuste toetamine;
- SA Hiiumaa Muuseumid koostöö tegemine; sihtasutus töötab mäluasutusena ja selle filiaalid turismiattraksioonidena;
- Merendusvaldkonda tutvustava ekspositsiooni väljaarendamine;
- Hiiu valla kino arendustegevuste jätkamine koostöös kolmanda sektoriga;
- Tervise-, matka-, meditatsiooni- ja loovusradade (potentsiaalsed kohad Ninametsa poolsaar, Künaugu lähiümbrus; Tahkuna poolsaar, Kärkla) ning seikluslike liikumisradade rajamine;
- Olemasolevate mängu-, võimlemis- ja rehabilitatsiooniväljakute arendamine ning uute mänguväljakute loomine Kärklas Allika ja Metsa tänava nurgale, Tormi tänava piirkonda, Lauka külla;
- Spordihalli rajamine Kärklasse, kus arvestatakse ka invasportlaste vajadustega;
- Elanike terviseteadlikkust tõstvatele ettevõtmistele partneriks olemine;
- Kärkla tegevuskohtade huvitegevuse ja raamatukogu ruumiprobleemi lahendamine uue kultuurikeskuse projekteerimisega ja väljaehitamisega;
- Raamatukogu Lauka teeninduspunkti ja Lauka kooliraamatukogu ühendamine;
- Raamatukogu Kõrgessaare teeninduspunkti infotehnoloogiliste vahendite ja inventari kaasajastamine;
- Kärkla kiriku, Reigi kiriku ja pastoraadi, Puski kiriku restaureerimise toetamine.

Arendusobjektid

- Kõrgessaare Vaba Aja Keskuse administratiivruumide rekonstrueerimine (2016);
- Hiiu valla kino arendustegevuste jätkamine koostöös kolmanda sektoriga (2016+);
- Kärkla laululava ja Kõrgessaare mõisapargi avaliku esinemispaiga kaasajastamine (2017+);
- Koolide staadionite rekonstrueerimine, sh Kärkla staadionikatte uuendamine (2017+);
- Mängude maja soojustamine (2017+);
- Linnumäe ratsamaneži laiendamine ja kaasajastamine (2017+);
- Tervise-, matka-, meditatsiooni- ja loovradade ning seikluslike liikumisradade rajamine (2018+);
- Kärklasse uue kultuurikeskuse ehitamine Rookopli 18 maaüksusele (2018+);
- Hiiumaa Spordihalli rajamine Kärklasse (2018+);
- Merendusvaldkonda tutvustava ekspositsiooni väljaarendamine (2018+);
- Malvaste karjääri kasutusele võtmine kogupere vaba-aja tegevuskohana (2018+).

Valdkondlikud arengukavad

- Hiiu Valla Raamatukogu arengukava 2016 – 2023 (2016).
- Hiiu Valla Kultuuri ja Vaba Aja Keskuse arengukava 2016 – 2019 (2016).

7. MAJANDUS, ARENDUS JA PLANEERIMINE

Eesmärgid

- Hiiu vald on kasulava töökohtade loomiseks Hiiumaal, eelkõige kõrge lisandväärtusega majandussektorites;
- Ettevõtluse arenguks luuakse soodsad võimalused, seistakse stabiilse energiavarustuse eest;
- Majandustegevus Hiiu vallas on ökonoomne, jätkusuutlik ning keskkonnasõbralik, et muuta see vähese CO2-heitega ja loodusvarade kokkuhoidliku kasutusega sotsiaalselt vastutustundlikuks majanduseks, ehk rohemajanduseks;
- Ettevõtluse arendamisel ollakse uuendusmeelsed, pidades oluliseks toetumist kohalikule ressursile ja tehnoloogilisele pärandile.

Tegevused

- Tehniliste lahenduste kasutusele võtmine energiasäästu suurendamiseks munitsipaalomandisse kuuluvates hoonetes ning vee- ja soojatootmisettevõtetes;
- Taastuvenergialahenduste kasutusele võtmine energeetilise sõltumatuse suurendamiseks;
- Kaugküttevõrgu arendamine ja soodustavate eelduste loomine liitujate arvu kasvamiseks Kärdlas, Kõrgessaares ja Laukal;
- Uue ettevõtluse, ettevõtetes pärandtehnoloogial põhineva tootearenduse, elustiili- ja traditsioonilise ettevõtluse toetamine, kohapealsetele toodetele ja teenustele kõrge lisaväärtuse andmise väärtustamine;
- Konkurentsieeliste kasutamine, loomine ja arendamine (elukeskkond, innovaatiline töökeskkond, turvalisus, personaalne lähenemine, keskendumine maksumaksjale (protsessijuhid, kontorid, loomeinimesed), Hiiumaa „lugu“, Trademark). Saarelise isoleerituse, puhta looduskeskkonna ning UNESCO (MAB) inimene ja biosfäär programmiala turundus elukeskkonnana ja ettevõtluse arendamise võimaliku asukohana;
- Koostöö Riikliku tellimuse objekti (näiteks vanadekodu, sõdurite taastuskeskuse, AA-keskuse, riigiameti peakontori, ministeeriumi? vms) Hiiumaale toomiseks, samuti isoleeritud keskkonnas konkurentsieeliseid omava ettevõtluse (näiteks sordiaretus, tööloomakasvatuse jms) käivitamiseks Hiiumaal, neid toetava taristu väljaarendamiseks (näit. lemmikloomade hoiupaik, veterinaarkliinik jms.);
- Kärdla keskväljaku rekonstrueerimine koos ruumiliselt seotud ümbritseva alaga atraktiivseks ettevõtluspiirkonnaks ning väarikaks maakonnakeskuse visiitkaardiks. Kärdla turu kaasajastamine;
- Valguskaabli kasutusele võtmiseks lahenduste leidmine, koostöö kõnekeskuste ja kaugtöö võimalustega töökohtade toomiseks Hiiumaal;

- Rannapromenaadi rajamise alustamine Kärddlasse, Kärddla merele avatuse suurendamine;
- Kärddla sadama lähiala ja Hiiumaa Turunduskeskuse väljaarendamise jätkamine;
- Sadamate korrastamise toetamine koostöös sadamate omanikega Kõrgessaares, Kalanas ja Lehtmas;
- Läänemere Teadmuskeskuse rajamine Kõrgessaarde, partnerite leidmine, koostöölepingud;
- Loomemajanduse arengu soodustamine;
- Väikeettevõtluse ja turismi arengu toetamine terviklikuma visiooni, turundus- ja koostöövõrgustiku loomise läbi;
- Mere- ja kalastusturismi arengu toetamine; Hiiumaa vastavaid võimalusi reklaamiva filmi ellukutsumine;
- Kogukonnaköögi teenuse käivitamise toetamine;
- Kõrgessaare sadama tööstusala edasiarendamine;
- Vabade maade kasutusele võtmine vallaruumis, läbi planeeringute eeltingimuste loomine elamumajanduse ning elukeskkonna terviklikuks arenguks;
- Kasutuseta avalikele ruumidele uute rakenduste leidmine;
- Koostöö ja läbirääkimised Lääne-Eesti saarte biosfääriala (BA) keskuse (BAK) loomiseks Hiiumaale;
- Partneriks olemine õpilaste töömalevate läbiviimisel ja uute õpilasfirmade käivitamisel Hiiu vallas, kord aastas gümnaasiumis ettevõtlusnädala (tööpraktika) korraldamine;
- Koostöös maakondliku arenduskeskusega ettevõtlusinkubaatorite loomine Kärddlasse ja Kõrgessaarde;
- Lahenduse leidmine Kõrgessaare endise kalatehase kompleksi kasutusele võtmiseks;
- Sotsiaalse ettevõtluse arendamise toetamine.

Arendusobjektid

- Hiiu valla kudealade ja vooluveekogude puhastamine (Nuutri jõgi, Liivaoja, Kammioja ehk Lumumba, Pihla oja, Jõeranna oja, Armioja) (2016+);
- Hiiu valla avalike paadilaurite korrastamine (Mudaste, Kootsaare ülemine ja alumine, Jõesuu, Ninaotsa, Kaleste, Meelste) ja kalurite merele ligipääsu tagamine (juurdepääsuteed) (2016+);
- Sadamate merepääste võimekuse tõstmine ja seotud rajatiste arendamine (2016+);
- Kunagise päästejaamahoone ja silla taastamine suplusranna teenindushoonena (2016+);
- Taastuenergialahenduste väljaarendamine Laukal, Kõrgessaares ja Kärddla piirkonnas (2017+);
- Kaugküttevõrgu uuesti rajamine või kaasajastamine ning laiendamine Kõrgessaares, Laukal, Kärddlas (2017+);
- Hiiumaa turunduskeskuse, sh Kärddla sadama-ala arendus (2017+);
- Kärddla sadama-alale kaasaegse tervise- ja loomekeskuse ehitamine koos Eesti Toidu Avastuskeskusega (2017+);
- Koostöös maakondliku arenduskeskusega ettevõtlusinkubaatorite loomine Kärddlasse ja Kõrgessaarde (2018+);
- Kärddla keskväljaku rekonstrueerimine koos ruumiliselt seotud ümbritseva alaga ja Kärddla Turu uuendamisega (2018+);

- Teadmuskeskuse-rajamise toetamine Kõrgessaarde (2019+);
- Kõrgessaare sadama tööstusala ja väikelaevade hoolduskeskuse arendustegevus (2019+).

Valdkondlikud arengukavad

- Vabade maade kasutuselevõtt ja kehtivate üldplaneeringute elluviimine (2016+);
- Teedevõrgu seisunditaseme hindamine ning teehoiukava, sh koostöömeetmed eraomanikega (2017);
- Kärdla Turu arengukava 2018 – 2021(2017);
- Vooluveekogude ja kuivendussüsteemide kava (2018);
- Tänavate terviklik rekonstrueerimine vee- ja kanalisatsioonisüsteemide väljaehitamise seoses (2018+);
- Hiiu valla üldplaneeringu koostamine, sh miljööväärtuslike alade temaatika (2018+).

8. TURISM JA MAINEKUJUNDUS

Eesmärgid

- Turismialane tegevus on arvestatav majandusharu. Toimub tihe koostöö avaliku-, era-, ja kolmanda sektori vahel. Tänu oskuslikule turundustegevusele ja heale mainele on Hiiumaa tuntud ja arenenud keskkonnasäästlik ja looduskeskne elamis-, ettevõtlus- ja külastuskeskkond;
- Hiiu vald on Hiiumaa jätkusuutlik ajaloo- ja kultuuripärandi ning mere teemaline külastusmagnet;
- Hiiu vallas pakutakse aastaringselt turismialaseid tegevusi ja teenuseid;
- Turismialane tegevus on arvestatav majandusharu. Toimub tihe koostöö avaliku-, era-, ja kolmanda sektori vahel. Tänu oskuslikule turundustegevusele ja heale mainele on Hiiumaa tuntud ja arenenud keskkonnasäästlik ja looduskeskne elamis-, ettevõtlus- ja külastuskeskkond;
- Hiiu vald on Hiiumaa jätkusuutlik ajaloo- ja kultuuripärandi ning mere teemaline külastusmagnet;
- Hiiu vallas pakutakse aastaringselt turismialaseid tegevusi ja teenuseid.

Tegevused

- Koostöö tegemine avaliku-, era-, ja kolmanda sektori vahel Hiiumaa igakülgse atraktiivsuse ja tuntuse suurendamiseks, turismimajanduse arendamiseks ja targaks ühisturunduseks;
- Turismiteenuste mitmekesistamine, erinevate sündmuste ja tegevuste toimumine aastaringselt. Avaliku-, era-, ja kolmanda sektori koostöös Hiiumaa külastatavuse suurendamine aastaringsete söögikohtade, puhkekohtade ja oluliste vaatamisväärsuste kättesaadavuse abil. Toetada suurürituste läbiviimist ja korraldamist;
- Toetada Hiiumaa turismikoordinaatori tegevusi;
- Valla asutuste ja taristu kaasamine turismi teenuste pakkumisel;

- Tervise-, matka-, meditatsiooni- ja loovusradade ning seikluslike liikumisradade rajamine; olemasolevate radade korrashoidmine ja võimalusel täiustamine;
- Mereliste aktiivturismiteenuste arendamise toetamine;
- Hiiu valla kohalike eripärade märkamine ja turunduses ära kasutamine;
- Öiglase Kaubanduse maine hoidmine ja edendamine;
- Hiiu valla traditsiooniliste kultuuri-, vaba aja ja spordiürituste toetamine aasta ringi. Hiiu valla tunnusüritused on: Hiiumaa Lastefestival, Ühismaalimine, Hiiumaa Kohvikutepäev, Lestafest, Hiiumaa maratonid ja suvine kontsertide sari „Kõrgessaare mõisapargi muusika”, Hiiu Folk, Kärkla Ratsupäevad;
- Koostöös maakondliku arenduskeskusega kutsuda kokku Hiiumaa omavalitsuste ümarlaud, et jaotada suurürituste toimumine ühtlasemalt kogu kalendriaasta ulatuses;
- Aastaringelt avatud Läänemere teadmuskeskuse rajamine Kõrgessaarde, kus populaarteaduslikus vormis tutvustatakse Läänemerega seonduvat; toimub teadus- ja arendustegevus (sh meretuuleparkidega seonduva tegevuse seire; merepääste, merearheoloogia jms) ning huviringid, õppepäevad ja -laagrid merendusvaldkonna populariseerimiseks. Välialal toimuvad erinevad näitused, avalikud sündmused jms;
- Ristna Looduskeskuse ning Hiiumaa Militaarmuuseumi tegevuste toetamine;
- Koostöös RMK-ga ja Keskkonnaametiga merevaadete avamine;
- Hiiumaa omatoodete ühise tootemärgi ja selle turundamise toetamine;
- Koostöös partneritega Kärkla sadamapiirkonda tervise- ja loomekeskuse rajamine, kus osutatakse nii rehabilitatsiooni- kui heaoluteenuseid ning asub konverentsikeskus. Piirkonda kaubandus-, majutus- ja toitlustusasutuste rajamise toetamine; Eesti Toidu Avastuskeskuse loomise toetamine;
- Hiiu vald toetab info- ja turundusmaterjalide koostamist koostöös avaliku-, era-, ja kolmanda sektoriga. Tegeletakse Hiiu valla meenetega;
- Hiiumaa, Hiiu valla tuletornide kasutamine turundussümbolitena;
- Rahvusvahelise koostöö jätkamine organisatsioonidega Läänemere saarte koostöövõrgustik B7 ja Läänemere Linnade Liit (UBC);
- Koostöösuhete jätkamine sõprus omavalitsustega: Norrtälje Rootsist, Länsi-Turunmaa Soomest , Arnt Neukloster- Warin Saksamaalt , Sillamäe Eestist , Targale Lätist , Georgiopolise Kreeta saarelt , Vissenbjergi kommuun Taanist;
- Ajalooliste akende restaureerimise, ajalooliste trummide/sildade taastamise, hauatähiste taastamise projektide toetamine;
- Püha Olavi kabeli ja kabeliaia uurimise, eksponeerimise projekti toetamine;
- Turismiedendamises kodanikualgatuste toetamine;
- Tegeletakse elukeskkonna mainega sh osaleb Maale Elama projekti tegevustes.

Arendusobjektid

- Pritsumaja torni kui Kärkla sümboli renoveerimise toetamine, et tagada külastajatele ohutu ja turvaline juurdepääs (2016);
- Hiiu valla koha- ja teenimede tähistamine ja suunaviitade paigaldamine (2016+);

- Tuletorvide külastuskeskkonna väljaarendamine, sh pääsmete e-lahendusel põhineva müügisüsteemi rajamine (2016+);
- Avalike supluskohtade arendustegevus Luidjal ja Hausma tee alguses Kärldlas (2016+);
- Hausma tee 1 ja 2 maa-alade detailplaneeringu koostamine (2016+);
- Kunagise päästejaamahoone ja silla taastamine suplusranna teenindushoonena (Kärldlas Hausma tee ääres) (2017+);
- Hiiumaa Haigla, Posti tänava ja Rehemäe tee vahelise ala detailplaneeringu koostamine (2017+);
- Hiiumaa turunduskeskuse rajamine, sh Kärldla sadama-ala terviklik arendus (2017+);
- Tervise- ja loomakeskuse rajamine Kärldlasse, Eesti Toidu Avastuskeskus (2017+);
- Villalao arendamine väikeettevõtelse ning kunsti- ja loomakeskuse koostöina (2017+);
- Kõrgessaare mõisa pargi piirdemüüri ja kasvuhoone taastamine, restaureerimine, korrastamine. (2019+);
- Läänemere Teadmuskese rajamine Kõrgessaares (2019+);

9. TARISTUD JA KESKKOND

Eesmärgid

- Keskkond on hoitud turvalisena ja arendatud mugavaks;
- Kõik valla piirkonnad on hea füüsilise juurdepääsetavusega; saaresisene, sh vallasisene ruumiline sidusus on tagatud eri liikumisvõimaluste kasutamisega;
- Kasutusel on kaasaegne energia- ja ressursisäästev ühisveevärk ja -kanalisatsioon, jäätmekäitlus, soojatootmine ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia;
- Prioriteetne on valla kommunikatsioonide ühtlane arendamine vallaelanike parema teenindamise, ettevõtluse edendamise, töökohtade loomise ja infrastruktuuri kaasajastamise huvides.

Tegevused

- Valla kui terviku heakorra tagamine, haljastuse terviklahenduse väljatöötamine;
- Supluskohtade korrashoidmine Luidjal ja Kärldlas; perspektiivis supluskohtade väljaarendamine Hausma tee alguses ja Kammioja suudmealale; koostöös eraettevõtjaga Mangu supluskoha arendamine;
- Vallasisese ühistranspordi (k.a õpilasliinid) ühildamine maakondliku transpordikorraldusega selliselt, et kõik liinid säilivad, vajadusel täienevad ja sõidugraafikud vastavad vallaelanike, sh õpilaste transpordivajadustele;
- Tänavavalgustuse järk-järguline uuendamine uute kaasaegsete juhtimissüsteemide hankimine, energiakulukate valgustite LED-lampidega asendamine, võimaluse korral kombinatsioonis taastuenergia kasutamisega;
- Lagunevate hoonete taastamise või lammutamise toetamine;
- Jalgrattahoidlate rajamine ja liikumisteede äärde istepinkide paigaldamine;
- Kohalike teede ja tänavate korrastamine piirkonnapõhiselt; suuremate asulate lülitamine teehoolduse ühishankesse; teekraavide puhastamine ja vajadusel rajamine;

- Partneritega koostöö tegemine, et Hiiu valla avalikud teed oleksid vähemalt tolmuvara kattega (Lauka-Hüti, Käina- Hüti- Puski, Reigi küla, Posti- Malvaste);
- Tänavate ja kergliiklusteede võrgustiku kaasajastamine, järk- järguline munitsipaalteede ja -tänavate tolmuvaraks muutmine;
- Õpilaste ohutu koolitee nimel ettevalmistuste tegemine kergliiklustee rajamiseks Kõrgessaare aleviku (Viskoosa) ja Lauka küla vahel; kergliiklustee rajamine Lehtma teerist-Tõrvanina, Tahkuna teeots- Pihla, Kärklas Rannapark- Kultuuripark- Mängudemaja- Selver;
- Promenaadi rajamine Hausma tee-Nuutri jõe suudmealale;
- Turvalisuse ja korralduse oluliseks pidamine vabatahtlikkuse alusel (abipolitseinikud, vabatahtlikud päästjad, naabrivalve liikumine jms) ja selle toetamine;
- Jäätmete ladustamise ja ümbertöötlemise väljaviimine linnaruumist;
- Munitsipaallemufondi kaasajastamine;
- Vee- ja kanalisatsiooniga liitumise toetuspõhimõtete väljatöötamine;
- Hiiu valla sadamate väljaarendamine koostöös partneritega;
- Lehtma sadama liikuvate liivade ning Kärkla Nuutri jõe suudmeala liivaluidete probleemide lahendamise leidmisele kaasa aitamine;
- Rohemajanduse arendamiseks teadlik keskkonnajuhtimine, hangete korraldamisel keskkonnahoidlikkus; planeerimisel keskkonnasõbralikkuse kriteeriumite järgimine;
- Ökoinnovatsiooni toetamine info- ja kommunikatsioonitehnoloogia lahenduste abil (ideed, mis toovad keskkonnale, majandusele ja ühiskonnale märkimisväärset kasu IKT-lahenduste arendamise läbi energiamajanduses, transpordis ja logistikas, tootmises ja kaubanduses ning tervishoiuvaldkonnas);
- Hiiumaa energiamajandusettevõtte asutamise toetamine Hiiumaa Prügila juurde;
- Kõrgessaarde tankla rajamise toetamine (elektri, gaasi, bensiini ning diiselmootoriga sõidukitele);
- Soodsamate võimaluste loomine koostöös ettevõtjatega valguskaabli kasutuselevõtuks (nn mahasõidud); lairiba internetiühenduste täiendamise toetamine;
- Peremeheta varade arvele võtmine ja neile uute omanike leidmine;
- Poebussi teenuse jätkamises osalemine koos teiste omavalitsustega, et toimetada kaup kätte võimalikult elukoha lähedal;
- Koostöö valla territooriumil asuvate karjääride omanikega.

Arendusobjektid

- Koostöös kolmanda sektori ja eraettevõtjatega supluskohtade arendamine (2016+);
- Tänavate ja kergliiklusteede võrgustiku kaasajastamine, järk- järguline munitsipaalteede ja -tänavate tolmuvaraks muutmine (2016+);
- Trasside rekonstrueerimise toetamine (2016+);
- Tänavavalgustuse laiendamine ja kaasajastamine (2016+);
- Järk-järguline üleminek lokaalsete, kohalikul küttel põhinevate katlamajade rajamisele (turvas, hakkepuu, presspõhk, tuul, päike vm kohalik ressurss) (2017+);
- Munitsipaalhoonetes energiaauditi läbiviimine ning vastavalt tulemusele tegevuskava koostamine hoonete kuluoptimaalsuse saavutamiseks (2017+);
- Munitsipaalhoonete kohalikele küttele üleviimine ja võimalusel kaugkütte taastamine (2017+);
- Promenaadi rajamine Hausma tee-Nuutri jõe suudmealale (2018+);

- Koostööprojektid elektri põhivõrgu ringtoite rajamiseks (2018+);
- Kärkla tööstus- ja tehnoloogiakeskuse rajamine (2019+);
- Kergliiklusteede rajamine Lehtma teerist-Tõrvanina, Tahkuna teeots-Pihla, Kõrgessaare aleviku (Viskoosa) ja Lauka küla vahel (2020+).

Valdkondlikud arengukavad

- Hiiu valla energiamajanduse arengukava 2016 -2020 (2016);
- Hiiu valla ühtne Ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arengukava 2016 – 2027, sh sadeveesüsteemide analüüs (2016);
- Teedevõrgu seisunditaseme hindamine ning teehoiukava, sh koostöömeetmed eraomanikega (2017+).

10. VALITSEMINE JA KODANIKUÜHISKOND

Eesmärgid

- Hiiu vallavalitsus on kogukonna usaldusväärne, õiglane ja avatud partner, kes vallaelu juhtimisel järgib Euroopa hea halduse tava ning seisab valla tasakaalustatud arengu eest;
- Hiiu vallavalitsus ja volikogu kaasavad kogukonda kohaliku elu korraldamisse lähtudes seejuures kaasamise heast tavast;
- Kodanikuühendused pakuvad (koostöös Hiiu vallaga) kogukonnale täiendavaid teenuseid, lisaks avaliku ja erasektori pakutavatele.

Tegevused

- Vallavalitsus ja -volikogu lähtuvad oma tegevuses vastutustundlikust ja konservatiivsest eelarvepoliitikast;
- Valitsemis- ja majanduskulud hoitakse optimaalsed; tulevikus on vallal oma administratiivhoone;
- Hiiu vallavalitsus korraldab regulaarselt avalikke teabetunde ja arutelsid Kõpus, Laukal ja Kõrgessaares, koostöös piirkondlike kodanikuühendustega;
- Koostöös kodanikeühendustega viiakse läbi küsitlusi vallaelanike hulgas, mille tulemusi analüüsitakse ning võimaluste piires arvestatakse otsuste tegemisel ja ressursside jaotamisel;
- Vallavalitsus ja -volikogu selgitavad ja põhjendavad avalikkusele kogukonda puudutavaid õigusakte või otsustatavaid küsimusi valla infokanalites ja aruteludel juba ettevalmistamise käigus;
- Kord kuus ilmub Hiiu Valla Teataja. Lehe saavad paberandjal tasuta kõik valla leibkonnad. Leht on kättesaadav ka vallamajas, valla teeninduspunktides ja kõigis raamatukogudes ning elektrooniliselt Hiiu valla kodulehel;
- Hiiu Valla Teataja avaldab järjepidevalt ülevaateid vallavalitsuse, -volikogu ja selle komisjonide tööst, sh töös olevate eelnõude sisukokkuvõtteid ning jagab teavet omavalitsuse toimise kohta;
- Operatiivne info avalikustatakse Hiiu valla kodulehel www.hiiuvald.ee ja sotsiaalmeedias;

- Kord aastas korraldab Hiiu vallavolikogu väljasõiduistungid Kõpus, Laukal ja Kõrgessaares;
- Hiiu vallavolikogu kaasab mittetulundusühingute esindajaid ning spetsialistide Hiiu valla-volikogu komisjonide töösse;
- Vallavalitsus ja -volikogu kaasavad huvirühmi ja piirkondlikke kodanikuühendusi kohaliku elukorraldust mõjutavate õigusaktide ja otsuste ettevalmistamisprotsessi, järgides kaasamise head tava;
- Vallavalitsus soodustab ja toetab vallakodanike ja kodanikuühenduste omaalgatuslikku tegevust valla arengukava eesmärkide elluviimisel;
- Kaardistada kogukonnale suunatud teenused mittetulunduslike ühenduste poolt ning töötada välja koostööpõhimõtted Hiiu vallaga.
- Hiiu vallavalitsus hoiab kontakte mandril õppivate ja töötavate hiidlastega, kaasates neid valla arendamisse ning võimalusel abistab neid õppe-, praktika- või töökoha leidmisel Hiiumaa ettevõtetes;
- Hiiu vald soodustab vallajuhtide ja -ametnike erialaste oskuste täiendamist (koolitused, nõustamised jms);
- Hiiu vald pooldab Hiiumaa omavalitsuste ühinemist ja teeb ettepaneku ühinemisläbirääkimiste alustamiseks, kaaludes seejuures osavaldade rakendamist;
- Hiiu vald järgib Hiiumaa Arengustrateegias 2020+ ja muudes arengudokumentides püstitatud eesmärke;
- Hiiu valla arengu heaks panuse andnud inimesi tunnustavad vallavalitsus ja -volikogu, kehtestatud korra alusel;
- Vabaühenduste (MTÜ-d, seltsingud, kogudused jms) tegevuse toetamine ja võimaluste piires projektide kaasrahastamine lähtudes Siseministeriumi Ühenduste rahastamise juhendmaterjalist ning Hiiu valla mittetulundusliku tegevuse toetuse korrast. Informatsioon valla poolt eraldatud toetuste kohta on kättesaadav Hiiu valla kodulehel.
- Hiiu vallavolikogu toetab Noortevolikogu loomist vallavolikogu juurde;
- Ülikoolis õppivate noorte kaasamine arenguprojektide elluviimisse ja nendega koostöö tegemine;
- Hiiu vald teeb koostööd Hiiumaa teiste omavalitsuste, asjakohaste asutuste ja kodanikuühendustega ühiselt teostatavate eesmärkide elluviimisel;
- Hiiu vald on avatud teiste omavalitsuste ühinemiseks OÜ Nelja Energia, OÜ Hiiumaa Offshore Tuulepark ja Hiiu Vallavalitsuse poolt allkirjastatud ühiste kavatsuste protokolliga;
- Valla juhtimisstruktuuri ajakohastamine ühtse kvaliteediga teenuse osutamiseks valla eri piirkondades ning valdkondlike arengukavade koostamine huvihariduses, põhihariduses, huvitegevuses, kultuuris ja spordis.

11. EELARVESTRATEEGIA

Valla eelarvestrateegia peaesmärgiks on pikas perspektiivis jätkusuutliku eelarvepoliitika tagamine. Eelarvestrateegia annab ülevaate omavalitsuse, seotud üksuste ja omavalitsuse kui arvestusüksuse finantsseisundist ning võimekusest olemasolevaid kohustusi teenindada. Konsolideerimisgrupi üksused on Kärkla Veevärk Aktsiaselts, Sihtasutus Kärkla Sadam ja Sihtasutus Hiiumaa Spordikool.

Rahandusministeeriumi kevadprognoosi põhjal on maailmamajanduse taastumine kõikuma lõõnud, peamiselt just arenevatel turgudel. Eurotsooni majanduskasv kiirenes 2015. aastal 1,6%ni, mis on viimase nelja aasta kiireim. Samas majandusaktiivsuse indikaatorid (PMI indeks) viitavad euroala kasvu mõningasele aeglustumisele selle aasta alguses. Majandusosalus Eesti äri sektoris on viimastel kuudel pisut paranenud ning eksporditellimused näitavad lähikvartalitel kasvu kiirenemise võimalust. Samas üldine majanduskonjunktuur püsib enamikes valdkondades endiselt suhteliselt nõrgana ning kasvuväljavaateid on allapoole korrigeeritud eelmise prognoosiga võrreldes. Eesti välisõudlus oli 2015. aastal madalseisus ja meie kaubanduspartnerite import ei suurenenud. 2016. aastal välisõudlus tugevneb ning selle kasv kiireneb 2,9%ni valdavalt Venemaa impordilanguse pidurdumise toel. 2017. aastal kasvab välisõudlus 3,8%. Majanduskasv on viimastel aastatel olnud tarbimispõhine, tuginedes kiirel palgatulu kasvul. Majapidamiste ostujõudu on suurendanud juba teist aastat järjest langevad hinnad, seda peamiselt energia ja toiduainete hinnalanguse tõttu. Hõive näitajad paranevad jätkuvalt, kuigi osa sellest tuleneb 2014. aasta juulis rakendunud töötamise registri mõjust, mis on vähendanud mitteametlikku töötamist. Palgakasv on aeglustumas, kuid aeglasemalt, kui majanduskasv, mistõttu olid 2/3 tegevusalade kasumid languses. Madala nõudluse ning vabade tootmisvõimsuste tõttu püsib ettevõtete investeerimisaktiivsus madal. Käesoleva prognoosi eeldused on fikseeritud 2016. aasta märtsi alguse seisuga.

Investeeringute mahu kahanemine jätkus 2015. aastal kiirenevas tempos. 2015. aastal panustas langusesse ettevõtlussektor, samas suurenesid nii valitsemissektori kui ka kodumajapidamiste investeeringud. Valitsemissektori investeeringud pöördusid 2015. aastal tõusule, kuid nende kolm korda väiksem osakaal koguinvesteeringutes ei suutnud koondtendri pöörata. Ettevõtlussektori vähenevaid investeeringuid võis 2015 aastal seletada erakordselt depressiivse väliskeskkonnaga, mis alates 2016. aastast peaks selgelt paranema. Valitsussektori investeeringute kasvu jätkumist toetab EL 2014-2020 programmiperioodi vahendite kasutuselevõtmine. Eluasemeinvesteeringutel peaks olema tugevasti kasvuruumi seoses elamispinna kvaliteedi parandamise sooviga, mida saab takistada eelkõige majanduskonjunkturi oluline halvenemine ja sellega seotud tagasilöögid tööturul.

Tööturu olukorra pingestumine jätkub ning palgasurved püsivad. **Hõive** kasvas 2015 aasta teisel poolel suvel oodatust kiiremini ning ulatus aasta kokkuvõttes 2,6%ni. Osaliselt oli hõive kasvu taga töötamise register, mis suurendas ametlikult töötavate inimeste arvu. Tagasihoidlikemate majandusarengute tulemusena pöördus hõivatute arv eelmise aasta lõpus siiski langusesse (maksuameti andmetel), mistõttu oodatakse 2016 aastal **tööpuuduse** suurenemist 6,6%ni 2015. aasta 6,2%lt. Hõive määr on Eestis ajalooliselt kõrgeim (65,2%),

mistõttu seab see piirid töötavate inimeste arvu edasisele kasvule. Seetõttu ootame hõivatute arvu vähenemist tööealise rahvastiku kahanemise tõttu. Seda kompenseerib osaliselt töövõimereformi rakendumine, mis aitab osalise töövõimega inimestel tööturule tagasi tulla, pakkudes neile erinevaid aktiveerimismeetmeid. Kuna võib arvata, et tööturule naasvate töövõimetuspensionäride oskused ei vasta tööturu vajadustele ning ettevõtete võimekus nende palkamiseks on esialgu madal, siis kaasneb reformiga esmajärjekorras tööpuuduse suurenemine alates 2017. aastast. Töövõimereformi positiivne mõju läbi täiendava hõivatute arvu suureneb järk-järgult.

Keskmise palga kasvutempo ei ole vaatamata majanduskasvu aeglustumisele seni oluliselt muutunud ning kasv püsis 2015. aastal 6% juures. Palgakasv on kiirem keskmisest madalama palgaga harudes, samuti on aasta jooksul suurenenud palgaarengute erinevused sektorite vahel. Palgakasv on selgelt ületanud tootlikkuse kasvu ning mõjutanud ettevõtete hinnakonkurentsivõimet negatiivselt. Samas ei ole kahaneva rahvastiku ning püsiva palgakonkurentsi tõttu naaberriikidega, peamiselt Soomega, oodata palgasurve olulist alanemist. Seetõttu eeldame, et käesoleval aastal palgakulude suhe SKPsse püsib praegusel tasemel, kuid hakkab alanema pikemas perspektiivis, millele aitavad kaasa ka tööjõumaksude langetused. Reaalpalga kasv aeglustub käesoleval aastal nominaalpalgast kiiremini inflatsiooni taastumise tõttu.

Valitsussektori **võlakoormus** suurenes 2015. aasta lõpuks 9,7%ni SKPst, ilma Euroopa Finantsstabiilsusfondi (edaspidi EFSF) mõjuta aga kasvas 7,5%le SKPst. Käesoleval ja järgnevatel aastatel valitsussektori võlakoormus protsendina SKPst suureneb, ulatudes selle aasta lõpuks prognoosi kohaselt 9,8%ni SKPst ning prognoosiperioodi lõpuks 2020. aastal 9,1%ni SKPst.

Eelarvestrateegia koondfinantsplaan

Eelarvestrateegia finantsplaan koostamisel on järgitud alljärgnevat sisendeid:

- Vältimaks osutatavate teenuste (omatulude) hüppelist hinnatõusu on eelarvestrateegias arvestatud tasuliste teenuste iga-aastase hinnatõusuga inflatsiooniprotsendi võrra;
- Põhitegevuse tulemi suuruseks on 7 kuni 8 protsenti põhitegevuse tuludest ja pikaajaliseks eesmärgiks on püsiva 8-protsendilise osakaalu saavutamine;
- Majanduskulude planeerimisel on arvestatud pindade hoolduskuludega ning püsimajanduskulude tarbijahinnaindeksi iga-aastase muutusega;
- Reservfondi (kajastatakse põhitegevuse kulude eelarveosas real „Muud kulud“) mahuks aastatel 2016–2020 on 0,5 protsenti maksutuludest;
- Riigieelarvest saadavad toetused ja nende arvelt tehtavad kulutused on planeeritud 2016. aasta tasemel (arvestades gümnaasiumiosa ära minemisega)

Hiiu valla koondeelarve 2016-2020

	2015 täitmine	2016 eeldatav täitmine	2017 eelarve	2018 eelarve	2019 eelarve	2020 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	5 369 281	5 682 322	5 444 394	5 507 296	5 609 277	5 715 622
Maksutulud	3 335 013	3 500 000	3 564 000	3 639 000	3 733 000	3 826 000
sh tulumaks	3 190 882	3 350 000	3 414 000	3 489 000	3 583 000	3 676 000
sh maamaks	144 131	150 000	150 000	150 000	150 000	150 000
Tulud kaupade ja teenuste müügist	490 590	459 829	467 059	479 688	492 669	506 014
Saadavad toetused tegevuskuludeks	1 526 521	1 702 493	1 368 335	1 343 608	1 338 608	1 338 608
Muud tegevustulud	17 157	20 000	45 000	45 000	45 000	45 000
Põhitegevuse kulud kokku	5 007 327	5 261 832	5 027 859	5 081 186	5 150 753	5 213 106
Antavad toetused tegevuskuludeks	440 648	566 781	585 271	585 271	585 271	585 271
Muud tegevuskulud	4 566 679	4 695 051	4 442 588	4 495 915	4 565 482	4 627 835
sh personalikulud	2 965 197	2 981 478	2 772 212	2 818 445	2 864 902	2 906 036
sh majandamiskulud	1 601 343	1 699 223	1 652 556	1 659 275	1 681 915	1 702 669
sh muud kulud	139	14 350	17 820	18 195	18 665	19 130
Põhitegevuse tulem	361 954	420 490	416 535	426 110	458 524	502 516
Investeeringustegevus kokku	-516 613	-117 059	-178 330	-266 852	-62 039	-56 359
Põhivara müük (+)	84 405	85 000	200 000			
Põhivara soetus (-)	-291 690	-404 305	-100 000	-200 000	0	0
sh projektide omaosalus	-186 583	-111 335	-100 000	-200 000	0	0
Põhivara soetuseks saadav sihtfinantseerimine (+)	105 108	292 970	0	0	0	0
Põhivara soetuseks antav sihtfinantseerimine (-)	-296 292	-10 970				
Osaluste ning muude aktsiate ja osade soetus (-)	-82 560	0	-210 000			
Finantskulud (-)	-35 586	-79 754	-68 330	-66 852	-62 039	-56 359
Eelarve tulem	-154 659	303 431	238 205	159 258	396 485	446 157
Finantseerimistegevus	154 617	-303 431	-234 859	-158 509	-382 867	-425 178
Kohustuste võtmine (+)	450 000	0	100 000	200 000		
Kohustuste tasumine (-)	-295 383	-303 431	-334 859	-358 509	-382 867	-425 178
Likviidsete varade muutus (+ suurenemine, - vähenemine)	-42	0	3 346	749	13 618	20 979
Netovõlakoomus (%)	68,3%	52,5%	50,2%	46,7%	38,7%	30,1%

Põhitegevuse tulud

Põhitegevuse tuludest moodustab üksikisiku tulumaks suurima osa ning on seetõttu olulisim omavalitsuse ülesannete finantseerimisallikas. Tulumaksu laekumist mõjutavad muutused maksumaksjate arvus, sissetulekute suuruse muutuses ja riigi poolt määratud eraldise suurus.

- **Tulumaksu** prognoosimisel on eeldatud maksumaksjate arvu väikest langust ning elanike sissetulekute tõusuga kuni kolm protsenti. Eelarvestrateegia perioodil on üksikisiku tulumaksu tulude puhul arvestatud Rahandusministeeriumi 2016. aasta kevadise majandusprognoosiga ja eeldusega, et kohalikele omavalitsustele eraldatava tulumaksu määr on 11,6 protsenti;
- **Maamaksu** summa saadakse Keskkonnaministri 30.11.2001.a määruse nr 50 „Maa korralise hindamise tulemused kehtestamine“ põhjal arvutatud maa maksustamishinna ja Maa-maksuseaduse § 5 lõige 1 ettenähtud maamaksu määr 0,1–2,5 protsenti maa maksustamis-hinnast aastas korrutamise tulemusel. Maamaksu puhul on arvestatud 2013.a kehtima hakanud seadusemuudatuste mõjudega ning sellest tulenevalt maamaksu laekumise prognoosi ei ole muudetud;
- **Kaupade ja teenuste müügitulud** (omatulud) moodustavad Hiiu valla põhitegevuse tuludest keskmiselt 8,6 protsenti. Kaupade ja teenuste müügist oodatavate laekumiste

- kasvuks on planeeritud kuni kolm protsenti;
- Hiiu vallale laekub seadusest lähtuvalt riigipoolne toetus hariduskuludeks, riiklikuks toimetulekutoetuseks ja sündide-surmade registreerimise- ning sotsiaaltoetuste ja –teenuste osutamise korraldamise toetuseks. 2013. aastal lisandus toetus vajaduspõhise peretoetuse maksmiseks. Hariduskulude toetuse aluseks on õpilaste arv Hiiu valla koolides. Toetus katab osaliselt õpetajate, direktori ja õppealajuhatajate töötasukulud, täiendkoolituste ja õppevahendite kulud. Riigieelarvest kaetakse õpilaste koolilõuna kulud kuni riigi poolt määratud maksumuseni. Toetusfond on planeeritud 2016 aasta tasemel, arvestades gümnaasiumi osa vähenemisega.
 - **Muude tulude** kajastatakse tulusid kohaliku tähtsusega maardlate kaevandamisõiguse tasudest, vee-erikasutustasudest ja saastetasudest.

Kulude koondprognosis

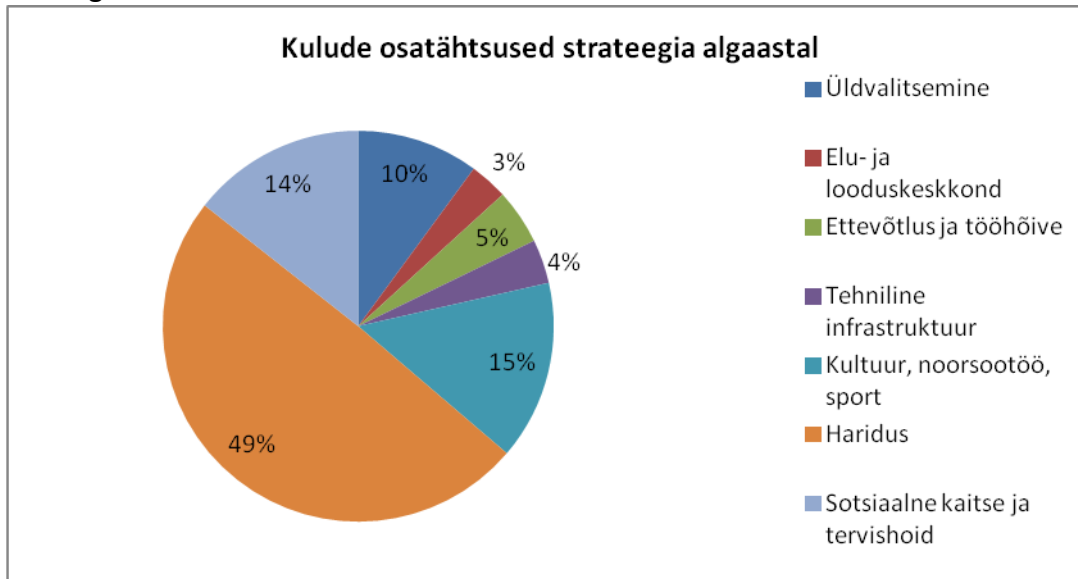
Põhitegevuse ja investeerimistegevuse kulud COFOG alusel:

Põhitegevuse ja investeerimistegevuse kulud valdkonniti (COFOG)*	2015 täitmine	2016 eeldatav täitmine	2017 eelarve	2018 eelarve	2019 eelarve	2020 eelarve
Üldised valitsussektori teenused	617 180	562 750	773 651	553 664	551 435	549 339
Põhitegevuse kulud	499 034	482 996	495 321	486 812	489 396	492 980
Investeerimistegevuse kulud	118 146	79 754	278 330	66 852	62 039	56 359
Majandus	502 047	208 435	214 448	223 837	233 889	243 931
Põhitegevuse kulud	170 741	199 435	214 448	223 837	233 889	243 931
Investeerimistegevuse kulud	331 306	9 000	0	0	0	0
Keskkonnakaitse	138 372	127 640	129 203	131 860	134 568	137 260
Põhitegevuse kulud	126 312	127 640	129 203	131 860	134 568	137 260
Investeerimistegevuse kulud	12 060	0	0	0	0	0
Elamu- ja kommunaalmajandus	144 069	112 480	106 804	108 711	110 619	112 523
Põhitegevuse kulud	108 351	106 310	106 804	108 711	110 619	112 523
Investeerimistegevuse kulud	35 718	6 170	0	0	0	0
Vabaaeg, kultuur ja religioon	740 297	761 600	776 366	789 774	799 498	802 410
Põhitegevuse kulud	721 484	737 042	776 366	789 774	799 498	802 410
Investeerimistegevuse kulud	18 813	24 558	0	0	0	0
Haridus	1 455 155	1 460 605	1 412 491	1 435 266	1 473 072	1 504 721
Põhitegevuse kulud	1 432 032	1 380 488	1 412 491	1 435 266	1 473 072	1 504 721
Investeerimistegevuse kulud	23 123	80 117	0	0	0	0
Sotsiaalne kaitse	475 441	558 622	655 624	761 324	571 109	580 679
Põhitegevuse kulud	453 587	556 162	555 624	561 324	571 109	580 679
Investeerimistegevuse kulud	21 854	2 460	100 000	200 000	0	0
KOKKU	4 072 561	3 792 132	4 068 587	4 004 436	3 874 190	3 930 863
Põhitegevuse kulud	3 511 541	3 590 073	3 690 257	3 737 584	3 812 151	3 874 504
Investeerimistegevuse kulud	561 020	202 059	378 330	266 852	62 039	56 359

Eelarvestrateegias kavandatavate uute tegevuste alustamisel tuleb vajadusel arvestada seniste rahastamiste ülevaatamisega, valdkondade prioriteetide ümberseadmistega, kokkuhoiu võimalustega ning säästlikuma majandamisega.

Põhitegevuse kuludest üle poole moodustavad personalikulud, jäädes strateegia perioodil 55 kuni 56 protsendi vahele.

Põhitegevuse kulud meetmete lõikes:

Investeeringustegevus

Investeeringute finantseerimiseks on võimalik kasutada omavahendeid, toetuseid ning laene. Kavandatud on Kärkla Veevärgi AS osaluste soetus 210 000 eurot, mille katteallikaks on Hausma kinnistu müük ning Pargi 3 kogukonnateenuse rajamine summas 300 000 eurot, mille katteallikaks võetakv laen.

Finantseerimistegevus

Arengukavades ettenähtud investeeringute elluviimiseks kasutatakse võõrvahendeid ning põhivara müüki. Võõrvahendite planeerimisel arvestatakse kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduses määratud normatiive, laenude teenindamise võimega ja laenutegevusega seotud finantsriskidega.

Eelarvestrateegia aastatel peab põhitegevuse tuleml katma laenude teenindamise kogukulud (põhiosa tagasimaksud ja intressikulud).

Võlakohustused 2017-2020

Sisu	Võetava kohustuse maht		2017	2018	2019	2020
Refinantseeritud laenud	1 935 080	Põhisumma	245 400	245 400	246 000	285 900
		Intress	16 545	14 082	11 616	8 990
		Kohustuse jääk	1 515 535	1 270 135	1 024 135	738 235
Danskest laen (investeeringud)	450 000	Põhisumma	61 018	61 507	62 001	62 493
		Intress	2 888	2 394	1 906	1 413
		Kohustuse jääk	328 459	266 952	204 951	142 458
Keskväljak 5a	854 536	Põhisumma	28 441	30 147	31 956	33 873
		Intress	48 144	46 437	44 628	42 711
		Kohustuse jääk	773 952	743 805	711 849	677 976
Pargi 3 investeeringuks	100 000	Põhisumma		21 455	42 911	35 634
		Intress	753			
		Kohustuse jääk	100 000	78 545	35 634	0
Pargi 3 investeeringuks	200 000	Põhisumma				7 277
		Intress	0	3 939	3 889	3 245
		Kohustuse jääk	0	200 000	200 000	192 723
			403 189	425 361	444 906	481 536
		sh põhisumma	334 859	358 509	382 867	425 178
		intress	68 330	66 852	62 039	56 359
		Kohustuse jääk	2 717 946	2 559 437	2 176 569	1 751 392

Finantsdistsipliin

Netovõlakoormus on võlakohustuste ja likviidsete varade kogusumma vahe. Netovõlakoormuse arvestuses võetakse võlakohustustena arvesse bilansis kajastatud järgmised kohustused:

- võetud laenud;
- kapitalirendi- ja faktooringukohustused;
- emiteeritud võlakirjad;
- tasumise tähtajaks täitmata jäänud kohustused;
- tagastamisele kuuluvad sihtfinantseerimisena ja kaasfinantseerimisena saadud ettemaksed;
- pikaajalised võlad tarnijatele;
- teenuste kontsessioonikokkuleppest tekkivad kohustused;
- muud pikaajalised kohustused, mis nõuavad tulevikus raha väljamaksmist.

Netovõlakoormus võib aruandeaasta lõpul ulatuda lõppenud aruandeaasta põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude kuuekordse vaheni, kuid ei tohi ületada sama aruandeaasta põhitegevuse tulude kogusummat. Kui põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude kuuekordne vahe on väiksem kui 60 protsenti vastava aruandeaasta põhitegevuse tuludest, võib netovõlakoormus ulatuda kuni 60 protsendini vastava aruandeaasta põhitegevuse tuludest. Netovõlakoormus võib ületada netovõlakoormuse mahu ülemmäära toetuste sildfinantseerimiseks võetud võlakohustuste kogusumma võrra. Lisaks bilansilistele

võlakohustustele võetakse netovõlakoormuses arvesse bilansiväliselt kajastatud järgmiste perioodide rendikohustused mittekatkestatavatest kasutusrendilepingutest mittekatkestatava perioodiga üle ühe aasta.

Põhitegevuse tulemi väärtus ja netovõlakoormus arvutatakse raamatupidamisarvestuse andmete alusel aruandeaasta lõpu seisuga. Põhitegevuse tulem on põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude vahe. Põhitegevuse tulemi lubatav väärtus aruandeaasta lõpu seisuga on null või positiivne. Alates 2013. aastast on eelarvestrateegia perioodil lubatud kahel mittejärjestikusel aastal kavandada põhitegevuse tulemit lubatavast väärtusest väiksemana. Sellisel juhul peab eelarvestrateegiaga hõlmatud aastate põhitegevuse tulemite summa olema null või positiivne.

KOFSi järgi võetakse netovõlakoormuse ülemmäära arvutamisel arvesse kohustuste suhet põhitegevuse tuludesse, sest põhivara, osaluste, aktsiate ja osade müügist saadud tulud on reeglina ühekordse iseloomuga ning need võivad erinevatel aastatel eelarve mahtu olulisel määral mõjutada.

Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduse kohaselt on finantsdistsipliini tagamise meetmed:

- kinnipidamine põhitegevuse tulemi lubatavast väärtusest;
- kinnipidamine netovõlakoormuse ülemmäärast.

Hiiu valla netovõlakoormus ületas 2015. aastal seadusega lubatud piire. Netovõlakoormuse suurus üle lubatud määra tulenes Keskväljak 5a hoone rendilepingu kajastamise vea parandamisest, kus varem kajastati lepingut kasutusrendina. Alates 2015 aastast kajastatakse lepingut kapitalirendina ning viga on korrigeeritud tagasiulatuvalt. 2016.aasta tegevustes on planeeritud põhitegevuse kuludes minimaalsed tegevused ning investeerimistegevus on sihtrahade arvelt. Selliselt kavandades kujuneb netovõlakoormuse määr aasta lõpuks normi piiridesse. Edasiste tegevuste kavandamisel jäädakse lubatud piiridesse.

Finantsdistsipliini näitajad 2015-2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Netovõlakoormus (%)	68,26%	52,54%	50,19%	46,66%	38,70%	30,13%
TULEMI OSAKAAL (põhitegevuse tulemi suhe tuludesse)	6,70%	7,40%	7,70%	7,70%	8,20%	8,80%

Eelarvestrateegia kokkuvõte

Eelarvestrateegiaga on kujundatud valmisolek siseriiklike, Euroopa Liidu ja muude rahvusvaheliste programmide vahendite kaasamiseks valla arendus- ja investeerimistegevuse finantseerimiseks. Seejuures arvestatakse, et iga tehtud investeering mõjutab hiljem tegevustulusid ja -kulusid. Olulised on ka demograafilised prognoosid.

Tähelepanu on tulude laekumise ja kulude pideval jälgimisel. Sõltuvate üksuste arendamisel tuleb keskenduda ka omavalitsusele olulistele funktsioonide täitmisele. Ettevõtetena toimivad

sõltuvad üksused peaksid teenima omanikule tulu (ning seeläbi toetama omaniku tegevuse teisi eesmärke). Tulu mitte teenivatest üksustest võib loobuda kui pole tegemist muude põhjustega nende omamiseks (vastava teenuse pakkujate puudumine piirkonnas vm turutõrge).

Tulubaasi suurenemisel võrreldes baasstsenaariumiga suunatakse vahendeid juurde personalikuludesse, tulubaasi vähenemisel kärbitakse kulutusi, mis ei tulene omavalitsuse otsestest kohustustest. Arvandmed täpsustakse iga aasta eelarves.

Arengukava lisad:

Lisa 1 Hiiu valla terviseprofiil 2015-2023

Lisa 2 SWOT seisuga 2014 a

Lisa 3 Olemasolev olukord seisuga 2015 a

Lisa 4 Tegevuskava aastateks 2015 - 2019

Lisa 5 Arengukava tegevuste seirearuanne 2014-2015 a

Lisa 6 Arengukava töörühmade osalejad 2015 a

Jüri Ojasoo
vallavolikogu esimees